

ОЦІНКА ЗНАНЬ З ОХОРОНИ ПРАЦІ СЕРЕД ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Латіна Г.О.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

В результаті дослідження встановлено задовільний рівень знань та навчання педагогічних працівників з охорони праці. Задовільний рівень формується за рахунок контролю напруженості трудового процесу та виконання вимог «Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці (НПАОП 0.00–4.12–05)». Встановлено наступні недоліки, що потребують удосконалення у закладах освіти, а саме: відсутність інструкції з охорони праці на робочому місці у 22,39%, відсутність куточка з охорони праці у 30,88%, відсутність засобів аудіовізуального навчання у 35,3%, відсутність даних щодо обов'язків посадових осіб з охорони праці у 20,89%, відсутність уявлень щодо складових напруженості праці у 7,14–43,48% респондентів. Перспективами подальших наукових досліджень повинна бути розробка методики оцінки знань з охорони праці в галузі освіти та практичні рекомендації щодо удосконалення засобів навчання з охорони праці.

Ключові слова: охорона праці, педагогічна галузь, оптимізація, навчання.

Постановка проблеми. У 2008 році ВООЗ схвалила «Глобальний план дій з охорони здоров'я працюючих на 2008–2017 рр.», який передбачає головний принцип – усі працюючі повинні мати можливість користуватися сприятливими умовами праці. Умови трудового процесу не повинні призводити до погіршення здоров'я і благополуччя. На сьогодні пріоритетом стає первинна профілактика професійних ризиків для здоров'я.

На сучасному етапі відповідно до «Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці (ОП) (НПАОП 0.00–4.12–05)» вивчення основ охорони праці в навчальних закладах, а саме: навчальних дисциплін «основи охорони праці» (вищі навчальні заклади) та «охорона праці в галузі» (вищі навчальні заклади), проводиться за типовими навчальними планами і програмами з цього предмета і навчальних дисциплін, які затверджуються головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки.

У закладах освіти діє «Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України» (№ 304 від 18.04.2006), яке встановлює порядок навчання та перевірки знань з питань охорони праці працівників навчальних закладів.

Професійне здоров'я є пріоритетною проблемою розвинутих країн світу, оскільки є найважливішою складовою трудового потенціалу, який визначає економічний та соціальний розвиток будь-якого суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом 2012–2015 рр. в Україні було зареєстровано 16188 випадків хронічних професійних захворювань, у т. ч. 5158 у 2012 р., 5486 у 2013 р., 3733 у 2014 р. та 1811 у 2015 р. Найбільша кількість випадків хронічних професійних захворювань у 2015 р. зареєстрована в Дніпропетровській (39,1%), Львівській (19,6%) та Донецькій (12,2%) областях.

Загальний рівень професійної захворюваності в Україні становить 3,4 на 10 тис. населення, які

працюють на об'єктах промислового призначення. Однак більшість випадків професійних захворювань свідомо чи несвідомо не реєструється або приховується.

На сьогодні сучасний стан охорони праці в Україні слід оцінити як критичний. Він базується на основних негативних факторах, що їх підтверджують: 1) незадовільні умови праці: за даними офіційного державного статистичного спостереження в умовах праці, які не відповідають гігієнічним вимогам, в Україні за станом на 01.01.2012 р. зайнято 7,2 млн працівників (30% загального числа працівників), а на підприємствах деяких галузей – до 80% усіх робітників; 2) значний рівень захворюваності населення; 3) високі показники виробничого травматизму; 4) недостатнє фінансування заходів і засобів з охорони праці; 5) неповне виконання та недостатня ефективність державної політики у сфері охорони праці [1, с. 35; 5, с. 224].

В країнах Заходу показники травматизму значно більші, ніж в Україні. У Німеччині травматизм за 17 років знизився лише у 1,7 разів. У Франції за вказаний період показники виробничого травматизму збільшилися майже в 1,5 разів. В Італії зареєстровано також зменшення випадків травматизму в 1,5 разів. В США, де кількість випадків в абсолютних цифрах була найбільшою серед аналізованих країн і становила 3123800 випадків травматизму в 1990 році, в 2007 році кількість випадків скоротилася до 2583170, тобто у 1,2 разів. В Японії кількість випадків травматизму на 100 тисяч працюючих склала у 1990 році цифру – 339,0. В 2007 році ця цифра зменшилася до 192,0, тобто у 1,25 разів. Відносно мала кількість випадків виробничого травматизму в Україні в порівнянні з західними країнами і різке їх зниження викликає багато питань, беручи до уваги зношення машин, обладнання, організаційні проблеми, професійну підготовку. В той же час в західних країнах в деякі роки відбувається підвищення випадків травматизму. Так, у Франції це відбулося в 1999, 2002 та особливо в 2007 роках. В Італії – в 1999 році, в США – в 2002 році. Такі коливання показників травматизму є природним явищем, бо на кількість випадків травматизму діють багато різних чинників неоднакової спрямованості [2, с. 8].

Для кардинальної зміни ситуації необхідно удосконалити систему підготовки фахівців за напрямками оптимізації трудового процесу та зниження професійних ризиків. Підтверджує актуальність розробки нових методичних підходів щодо удосконалення навчання фахівців «Загальнодержавна соціальна програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014–2018 рр.» (№ 178–VII від 4.04.2013 р.), відповідно до якої, головна мета досягається підвищенням рівня наукових і науково-технічних досліджень у галузі охорони праці, розв'язання проблем профілактики виробничого травматизму та професійних захворювань, координації науково-технічної діяльності у цій сфері та забезпечення впровадження в практику позитивних результатів такої діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Під час дослідження оцінки знань з охорони праці в галузі освіти педагогічними працівниками виокремлено розроблено анкету оцінки знань з охорони праці педагогічними працівниками з урахуванням оцінки складових напруженості праці, а саме: сенсорних навантажень та тривалості робочого дня.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є оцінити рівень знань з основних аспектів трудового процесу педагогічних працівників з позиції безпеки та ризику для виникнення виробничо-зумовленої захворюваності (ВЗЗ).

Виклад основного матеріалу. Для вирішення поставленої мети проведено опитування 83 педагогічних працівників закладів освіти Сумської області за спеціально розробленою анкету «Оцінка знань з охорони праці в педагогічній галузі» у 2017 навчальному році. Контингент педагогічних працівників складався з вчителів (46,7%) закладів середньої освіти, вихователів (31,6%) закладів дошкільної освіти та педагогічних працівників інших закладів освіти (21,7%). Якісний склад педагогічних працівників складають 59,18% спеціалісти, 16,33% другої категорії, 14,28% першої категорії та 10,20% – вищої категорії.

Отримані дані підлягали математичній та статистичній обробці за допомогою прикладної програми «Statistica 6.0».

За суб'єктивною оцінкою стан здоров'я педагогічних працівників переважно знаходиться у доброму стані (53,52%). Задовільним стан здоров'я визнає 39,44% педагогічних працівників, поганим – 2,82% та відмінним 4,23%.

За попередніми дослідженнями умов праці вчителя закладів загальної середньої освіти, відповідно до «Гігієнічної класифікації праці...» (2001 р.), праця вчителя відноситься до шкідливої (напруженої) праці третього класу, другого-третього ступеня [3, с. 130].

Відповідно до характеристики третього класу другого ступеня (3.2) – умови праці характеризуються такими рівнями шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу, які здатні викликати стійкі функціональні порушення та призводять, у більшості випадків, до зростання виробничо-обумовленої захворюваності, появи окремих ознак або легких форм професійної патології (як правило, без втрати професійної працездатності), що виникають після тривалої експозиції (10 років та більше).

Тоді як, третій клас третій ступінь (3.3) відповідають таким умовам праці, що характеризуються такими рівнями шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу, які призводять, окрім зростання виробничо-обумовленої захворюваності, до розвитку професійних захворювань, як правило, легкого та середнього ступенів важкості (з втратою професійної працездатності в період трудової діяльності).

В результаті суб'єктивної оцінки педагогічними працівниками оцінюють власні умови праці як напружені (80% відповідей) та вважають що для них притаманні професійні захворювання (74,29%), хоча умови праці педагогів викликають виробничо-зумовлену захворюваність, що часто вводить в оману працівників.

В результаті оцінки власного сенсорного навантаження, яке можуть отримувати педагогічні працівники, встановлено відсутність чіткого розуміння шкідливої дії тривалості зосередженого спостереження, оскільки 43,48% опитаних вважають оптимальним навантаження від 51 до 75% від тривалості робочого часу, тоді як оптимальними для здоров'я є навантаження до 25% зосередженого спостереження, яке обирають 10,14% педагогічних працівників (рис. 1). Тривалість зосередженого спостереження від 25 до 50% обрали 30,43% педагогічних працівників, що відповідає допустимим умовам праці. На жаль існує частка педагогічних працівників які вважають що тривалість зосередженого спостереження вище 75% не буде шкодити їх здоров'ю і це 15,94%.

Слід відмітити, що за хронометражними спостереженнями тривалість зосередженого спостереження вчителів закладів загальної середньої освіти складає 66% (у % від тривалості робочої зміни), що відповідає третьому класу першого ступеня [3, с. 128].

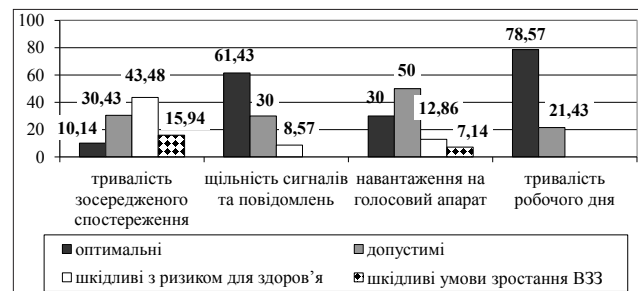

Рис. 1. Розподіл компонентів сенсорного навантаження відповідно до класів умов праці

Результати хронометражного спостереження свідчать, що кількість повідомлень та сигналів становить $382,8 \pm 77,6$ на год. за умовами оптимального рівня до 75 повідомлень на годину [3, с. 128]. Аналіз обраних рівнів щільності сигналів та повідомлень за 1 годину за анкетуванням, доводить розуміння педагогічними працівниками небезпечності даного сенсорного навантаження про що свідчить вибір у 61,43% оптимального рівня навантаження. Як представлено на рисунку 1, 30% педагогічних працівників обирають допустимі рівні навантаження в межах 75–175 повідомлень за год. та 8,57% вважають безпечним для себе навантаження 176–300 повідомлень на 1 год, тоді, як таке навантаження несе ризик для здоров'я.

На одну годину роботи вчитель закладів загальної середньої освіти отримує $21,5 \pm 1,8$ хв. фоновантажів, що відповідає третьому класу другого ступеня і несе в собі ризик виробничо-зумовленої захворюваності [3, с. 127]. Педагогічні працівники розуміють, що голосове навантаження не повинно перевищувати 20 годин на тиждень, про що свідчать результати опитування. Так, на рисунку 1 представлено, що 50% педагогічних працівників обирають допустимий рівень голосового навантаження – до 20 годин, 30% прагнуть залишатися в межах 16 годин.

Середнє значення тижневого навантаження вчителя закладів загальної середньої освіти складає $19,97 \pm 0,32$ год., що приблизно на 2 год. перевищує встановлену норму 18-ти годинного робочого тижня [3, с. 126]. У своїх анкетах педагогічні працівники у 78,57% обирають оптимальне робоче навантаження в межах 6–7 годин, що включає для вчителів, як проведення уроків так і підготовку до них. Для вихователів закладів дошкільної освіти шестигодинний робочий день є нормою. Допустимим робочим днем з навантаженням у 8–9 годин вважають 21,43% педагогічних працівників, що свідчить про розуміння педагогічними працівниками збільшення робочого часу за рахунок відпочинку, зокрема нічного сну.

Для збереження власного професійного здоров'я педагогічними працівниками не достатньо знань щодо безпосередніх особливостей праці. Необхідно створювати умови для збереження здоров'я та контролювати виконання правил безпеки та норм охорони праці.

За суб'єктивною оцінкою педагогічних працівників рівень охорони праці відповідає оцінці «добре» (55,22%). На «відмінно» рівень охорони праці оцінено 26,87% педагогічними працівниками. Частка «задовільного» рівня ОП складає 16,41%, тоді як, частка «незадовільного» рівня ОП відповідає 2,98%.

Навчання з питань охорони праці поза навчальним закладом відповідної спеціальності, в установах, передбачається через інструктаж працівників. Педагогічні працівники у своїй більшості зазначають його проведення кожні 6 місяців роботи (57,89%), при прийомі на роботу (45,62%) та поодинокі інструктажі 1 раз на рік (10,52%), що свідчить про задовільний рівень навчання з охорони праці педагогічних працівників.

Основним документом, який привертає увагу до питань безпечної поведінки є інструкція з охорони праці, яка повинна бути в кожному кабінеті закладу освіти. За опитуванням педагогічних працівників, тільки у 77,61% респондентів така інструкція з ОП існує. Частка педагогічних працівників, які не підозрюють про інструкцію з охорони праці на робочому місці складає 22,39% (рис. 2).

В Україні існують Рекомендації щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці, які використовуються роботодавцями як один з інструментів забезпечення функціонування системи управління охороною праці, передбаченої статтею 13 Закону України «Про охорону праці», а саме: для проведення навчання з питань охорони праці та пропаганди безпечних методів праці. Відповідно до Рекомендацій залежно від специфіки виробництва, чи-

сельності працівників, порядку утворення, територіального розташування об'єктів, галузевого спрямування та інших чинників даними пропонується для підприємств невиробничої сфери діяльності створювати куточок з охорони праці, який може бути обладнаний у вигляді стенду.

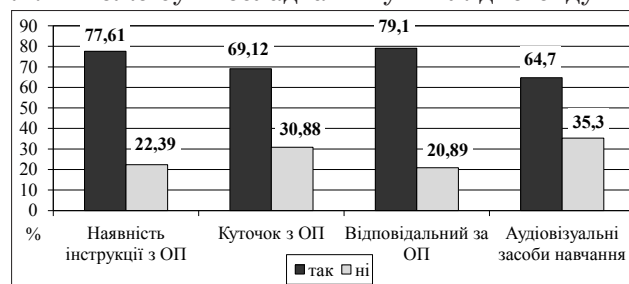

Рис. 2. Розподіл відповідей на питання з охорони праці педагогічних працівників

Результати опитування свідчать про відсутність такого куточка у 30,88% закладів і наявності його у 69,12%, що свідчить про недостатню увагу пропаганді безпечних умов праці, інформування працівників про їхні права та обов'язки в галузі охорони праці, поширення позитивного досвіду щодо створення здорових і безпечних умов праці (рис. 2). На жаль, 20,89% педагогічних працівників не знають яка особа відповідає за охорону праці у закладі освіти на відміну від частки респондентів з таким уявленням (79,1%).

Відомо позитивний вплив використання різних засобів навчання, зокрема аудіовізуальних. За час своєї роботи 64,7% педагогічних працівників були ознайомлені з безпекою праці саме за допомогою таких засобів. Однак, 35,3% респондентів не пригадують навчання з охорони праці у такій формі.

Забезпечення безпечних умов праці полягає не лише у навчанні, зниженні напруженості, а й у безпосередній оцінці кожного працівника умов та небезпек оточуючого приміщення. Відповідно до ДСанПіН 5.5.2.008–01 нормативна температура у класних приміщеннях закладів середньої освіти повинна відповідати $17-20^{\circ}\text{C}$. Відповідно Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів (№ 234 від 24.03.2016) норма температури повинна складати $19-23^{\circ}\text{C}$. У закладах середньої освіти існують коливання температури повітря у класах від початку роботи до її завершення. За даними вимірювань такі коливання температури, в залежності від навчального закладу, протягом робочого часу становлять від $3,7^{\circ}\text{C}$ до $0,9^{\circ}\text{C}$. Перевищення оптимальних значень температури повітря відбувається на $11,6 \pm 3,1\%$ порівняно з початком уроків [4, с. 183].

В результаті опитування, педагогічні працівники закладів середньої освіти обирають норму температури у 60% і закладів дошкільної освіти – у 64% відповідей.

Висновки і пропозиції. 1. Результати дослідження свідчать про задовільний рівень знань та навчання педагогічних працівників з охорони праці. Задовільний рівень формується за рахунок контролю напруженості трудового процесу та виконання вимог «Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці (НПАОП 0.00–4.12–05)».

2. Встановлено наступні недоліки, що потребують удосконалення у закладах освіти, а саме: відсутність інструкції з охорони праці на робочому місці у 22,39%, відсутність куточка з охорони праці у 30,88%, відсутність засобів аудіовізуального навчання у 35,3%, відсутність даних щодо обов'язків посадових осіб з охорони праці

у 20,89%, відсутність уявлень щодо складових напруженості праці у 7,14–43,48% респондентів.

3. Перспективами подальших наукових досліджень повинна бути розробка методики оцінки знань з охорони праці в галузі освіти та практичні рекомендації щодо удосконалення засобів навчання з охорони праці.

Список літератури:

1. Виноградов О. В. Охорона праці. Аналіз стану охорони праці в Україні / О. В. Виноградов // Статистика України. – 2011. – № 3. – С. 31–35.
2. Кундієв Ю. І. Проблема виробничого травматизму в глобальному вимірі та стан в Україні / Ю. І. Кундієв, А. М. Нагорна, Л. О. Добровольський // Український журнал з проблем медицини праці. – 2010. – № 1(21). – С. 3–8.
3. Латіна Г. О. Професіографічна характеристика умов праці вчителя / Г. О. Латіна // Гігієна населених місць. – 2009. – № 53 – С. 125–130.
4. Латіна Г. О. Стан здоров'я та гігієнічні умови праці вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / Г. О. Латіна, І. О. Калиниченко // Освіта і здоров'я: формування здоров'я дітей, підлітків та молоді в умовах навчального закладу: II всеукраїнська науково-практич. конф.: тези доп. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – С. 180–187.
5. Романів Л. В., Охорона праці в Україні: проблеми, досвід, перспективи / Л. В. Романів, І. Б. Бабух // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – Вип. 4(108). – С. 222–228.

Латина А.А.

Сумской государственной педагогический университет имени А.С. Макаренко

ОЦЕНКА ЗНАНИЙ ПО ОХРАНЕ ТРУДА СРЕДИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ

Аннотация

В результате исследования установлено удовлетворительный уровень знаний и обучения педагогических работников охране труда. Удовлетворительный уровень формируется за счет контроля напряженности трудового процесса и требований «Типового положения о порядке проведения обучения и проверки знаний по вопросам охраны труда». Установлены следующие недостатки, требующие усовершенствования в учебных заведениях, а именно: отсутствие инструкции по охране труда на рабочем месте (22,39%), отсутствие уголка по охране труда (30,88%), отсутствие средств аудиовизуального обучения (35,3%), отсутствие данных об обязанностях должностных лиц по охране труда (20,89%), отсутствие представлений о составляющих напряженности труда в (7,14–43,48%). Перспективой дальнейших научных исследований должна быть разработка методики оценки знаний по охране труда в области образования и практические рекомендации по совершенствованию средств обучения в данном направлении.

Ключевые слова: охрана труда, педагогическая отрасль, оптимизация, обучение.

Latina H.O.

Sumy State Pedagogical University named after Makarenko

ASSESSMENT OF KNOWLEDGE ON LABOR PROTECTION AMONG TEACHERS

Summary

As a result of the research, a satisfactory level of knowledge and training of teachers in labor protection has been established. A satisfactory level is formed by controlling the intensity of the labor process and the requirements of the «Model Regulations on the Procedure for Conducting Trainings and Testing Knowledge on Occupational Safety and Health». The following drawbacks have been identified, which require improvement in educational institutions, namely: lack of instructions on occupational safety at work (22,39%), absence of a corner for labor protection (30,88%), lack of audiovisual training (35,3%), the lack of data on the duties of OSH officials (20,89%), the lack of understanding of the components of labor intensity in (7,14–43,48%). The prospect of further scientific research should be the development of a methodology for assessing knowledge on labor protection in the field of education and practical recommendations for improving the means of training in this direction.

Keywords: labor, educational sector, optimization and training.